

КОМЕРЦІЙНЕ НАЙМЕНУВАННЯ — ІМ'Я СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА ЧИ ЙОГО КОМЕРЦІЙНИЙ ПСЕВДОНІМ?

Валентина Крижна,
*провідний науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності АПРН України, кандидат юридичних наук,
доцент*

Однією з новел Цивільного кодексу України (далі — ЦК України), який набув чинності з 1 січня 2004 року, є закріплення права інтелектуальної власності на комерційне найменування. Так, відповідно до ч. 1 ст. 489 ЦК України правова охорона надається комерційному найменуванню, якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності. Відповідно, звідси можна зробити висновок, що мова йде про позначення, яке покликане індивідуалізувати суб'єкта серед інших учасників цивільного обігу.

Така законодавча новела як в теорії, так і на практиці викликала низку запитань. Зокрема, постала дилема стосовно співвідношення комерційного найменування з найменуванням юридичної особи.

До цієї проблематики зверталися різні науковці [1; 3], однак оскільки комерційне найменування є новим і недостатньо врегульованим об'єктом інтелектуальної власності, то як в теорії, так і на практиці виникає досить багато запитань стосовно прав на нього.

Мета даного дослідження — з'ясувати співвідношення термінів "найменування юридичної особи" та

"ім'я фізичної особи-підприємця", з одного боку, та "комерційне найменування", з іншого.

Для цього потрібно, зокрема, з'ясувати, чи може суб'єкт підприємництва використовувати вигадане ім'я і яку їх кількість може мати одна особа.

Відповідно до ч. 1 ст. 90 ЦК України юридична особа повинна мати своє найменування, яке містить інформацію про її організаційно-правову форму. У той же час ч. 2 цієї статті передбачає, що юридична особа, що є підприємницьким товариством, може мати комерційне (фірмове) найменування.

Як бачимо, без найменування юридична особа існувати не може. Це положення не викликає ніяких сумнівів. Звичайно, щоб виник новий суб'єкт права, потрібно, щоб він мав своє ім'я. Це обумовлено, перш за все, такою прагматичною метою, як потреба обліку осіб, тобто мова, в першу чергу, йде про адміністративні відносини. Отже, найменування юридичної особи відіграє роль ідентифікатора суб'єкта подібно імені фізичної особи.

Що стосується підприємницьких юридичних осіб, то особливість їх діяльності полягає, зокрема, в тому, що вони досить часто вступають в

правовідносини з різноманітними особами, які є споживачами їх товарів та послуг. В цій сфері зазначення свого найменування не завжди є вдалим, наприклад, з маркетингової позиції. Підприємці зацікавлені використовувати позначення, які б легко могли запам'ятати споживачі, що дозволяє в подальшому бути їх постійними клієнтами. Саме тому суб'єктам підприємництва поряд з найменуванням надається можливість використання комерційного найменування, тобто позначення, яке дає можливість вирізнити їх з-поміж інших осіб. До того ж це позначення не повинно вводити в оману споживачів щодо справжньої діяльності особи. Велику увагу принципу істинності комерційних найменувань приділяють зарубіжні науковці [5].

У цьому випадку, на наш погляд, доречно провести аналогію з ім'ям фізичної особи. Відповідно до ст. 28 ЦК фізична особа набуває прав та обов'язків і здійснює їх під своїм ім'ям, яке за загальним правилом складається із прізвища, власного імені та по батькові. Однак при здійсненні окремих цивільних прав фізична особа відповідно до закону може використовувати псевдонім (вигадане ім'я) або діяти без зазначення імені. Досить наглядно це можна проілюструвати на прикладі сфери авторського права. Ст. 14 Закону України "Про авторське право і суміжні права" від 23 грудня 1993 року серед особистих немайнових прав автора закріплює право вибрати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і

його примірниках і під час будь-якого його публічного використання.

Отже, створюючи твір науки, літератури чи мистецтва, автор має можливість скористатися своїм ім'ям. Однак в силу певних причин при наявності бажання вона може зазначити не дійсне своє ім'я, а вигадане ім'я, тобто псевдонім¹.

Аналогічна ситуація можлива з суб'єктами підприємництва. При здійсненні своєї діяльності вони можуть виступати під своїм власним ім'ям (найменуванням юридичної особи чи ім'ям фізичної особи-підприємця) чи під вигаданим ім'ям (своєрідним комерційним псевдонімом). Таким вигаданим ім'ям для суб'єкта підприємництва може слугувати, зокрема, комерційне найменування, тобто певне позначення, яке дозволяє вирізнити цю особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності. При цьому зовсім не обов'язково, щоб воно співпадало чи якимось чином було пов'язано з найменуванням юридичної особи чи ім'ям фізичної особи-підприємця. Одна з основних вимог — використання цього позначення на практиці для вирізнення суб'єкта підприємництва.

На підставі цього можна запропонувати такі варіанти співвідношення комерційного найменування і найменування юридичної особи:

- 1) вони можуть співпадати (наприклад, ТОВ "Дозвілля" виступає в обігу під цим найменуванням);
- 2) комерційне найменування може бути частиною найменування юридичної особи (наприклад,

¹ До речі багато хто з авторів навіть не здогадуються, що публікують свої твори під псевдонімом (і далеко не завжди з власного бажання), оскільки вилучення з імені фізичної особи по батькові на думку багатьох вчених перетворює ім'я на псевдонім [2, С. 24; 4, С. 8].

ТОВ "Дозвілля" відкрило магазин "Дозвілля" і використовує позначення "Дозвілля" для індивідуалізації суб'єкта-учасника цивільного обігу);

- 3) комерційне найменування і найменування юридичної особи можуть бути різними (наприклад, ТОВ "Дозвілля" відкрило ресторан "Гурман" і використовує позначення "Гурман" для індивідуалізації суб'єкта).

Отже, якщо юридична особа при здійсненні підприємницької діяльності використовує лише своє найменування, то воно виконує також функцію комерційного найменування (тобто найменування юридичної особи і комерційне найменування співпадають). У цьому випадку у юридичної особи виникає право інтелектуальної власності на комерційне найменування.

Коли мова йде про фізичних осіб, то ЦК України відносить право на ім'я до особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи. Відповідно до ч. 1 ст. 296 ЦК України, фізична особа має право використовувати своє ім'я у всіх сферах своєї діяльності.

Як було показано вище, стосовно об'єктів авторського права особа може використовувати вигадане ім'я, тобто літературний псевдонім. Коли ж мова йде про здійснення підприємницької діяльності, то в цьому випадку фізична особа-підприємець також може не обмежуватися використанням свого імені, а скористатися псевдонімом (у цьому випадку уже комерційним псевдонімом). На сьогодні ми досить часто можемо спостерігати картину, коли фізичні особи-підприємці при здійсненні підприємницької діяльності досить широко використовують певні по-

значення, які відрізняються від їх імені. Особливо наочно це видно при відкритті такими особами магазинів, кафе, ресторанів тощо.

Тому положення Господарського кодексу України, який набув чинності з 1 січня 2004 року (далі — ГК України), потребують уточнення стосовно комерційного найменування. Так, відповідно до ч. 1 ст. 159 ГК України, громадянин-підприємець має право заявити як комерційне найменування своє прізвище або ім'я. Дійсно, не викликає сумніву, що такий елемент як прізвище чи власне ім'я може бути використане як комерційне найменування. Однак відразу ж виникає запитання, чому саме як комерційне найменування можна використати "прізвище або ім'я", а не можна використати, наприклад, "прізвище **та** ім'я"? На наш погляд, не викликає сумніву, що як комерційне найменування може бути використане не лише "прізвище та ім'я", а й "прізвище, ім'я та по батькові", а також вигадане ім'я.

Що стосується фізичних осіб-підприємців, то можливі такі варіанти співвідношення імені і комерційного найменування:

- 1) ім'я фізичної особи і комерційне найменування співпадають (наприклад, кафе Колос Світлани Олександрівни);
- 2) комерційне найменування може бути частиною імені фізичної особи (наприклад, кафе "Світлана" чи "Колос");
- 3) комерційне найменування і ім'я фізичної особи можуть бути різними (наприклад, кафе "Ласунка").

Отже, комерційне найменування не зводиться до найменування юридичної особи чи імені фізичної осо-

би, оскільки ним може бути і інше позначення, яке використовується для вирізнення особи в сфері підприємництва.

Виникає запитання, яку кількість псевдонімів може використовувати суб'єкт підприємництва? Коли ми говоримо про сферу творчості, то не виникає сумнівів, що не існує кількісних обмежень вигаданих імен стосовно однієї особи, тобто автор може обрати кілька літературних псевдонімів. Доречно це, наприклад, у випадку, коли фізична особа пише твори з різної проблематики чи в різних жанрах. Тому вдалий псевдонім для сатиричного жанру може виявитися недоречним стосовно інших сфер творчості (наприклад, для творів для дітей).

Чинне законодавство України не містить відповіді на запитання, яку кількість комерційних найменувань може мати суб'єкт підприємництва. Однозначно можна сказати лише одне: ці особи можуть мати як мінімум одне комерційне найменування.

Що стосується зарубіжних країн, то єдиний підхід також відсутній, що обумовлюється в тому числі й існуючим в світі термінологічним різнобарв'ям стосовно комерційних позначень. Тому в даному дослідженні зупинимося на кількох прикладах з міжнародної практики, коли допускається мати кілька комерційних найменувань. Так, Типовий закон Всесвітньої Організації інтелектуальної власності "Про торговельні марки, комерційні найменування і недобросовісну конкуренцію", розроблений в 1967 р. для країн, що розвиваються, передбачає, що підприємець може використовувати більше ніж одне комерційне найменування, наприклад, повне найменування і його скорочення,

або спеціальне найменування для частини підприємства. У таких випадках обидва найменування за їх незалежного використання повинні охоронятися законом рівною мірою.

Відповідно до Картахенської угоди 1993 року (міжнародної регіональної угоди між країнами Латинської Америки — Болівією, Колумбією, Еквадором, Перу та Венесуелою), підприємство чи заклад може мати більше ніж одне комерційне найменування.

Спробуємо вирішити це питання стосовно України, розглянувши цю ситуацію на прикладі, коли суб'єкт підприємництва як комерційне найменування використовує певне позначення, яке відрізняється від його імені, тобто комерційний псевдонім. Безумовно, вибір його буде залежати від сфери діяльності даної особи, оскільки це позначення повинне бути таким, щоб привернути увагу споживача та надовго запам'ятатися.

Так, на дальніх трасах між населеними пунктами можна зустріти кафе з назвами "На віддалі від дружини" чи "Смачніше ніж у тещі" тощо. Звичайно, ці позначення легко привертають увагу і викликають цікавість проїжджаючих водіїв. Вони виконують роль комерційних найменувань, оскільки вирізняють саме цього суб'єкта підприємництва з поміж інших. Однак один суб'єкт підприємництва може займатися одночасно кількома різними видами діяльності. Наприклад, підприємець, який відкрив кафе "Смачніше ніж у тещі", враховуючи потребу проїжджаючих водіїв в додаткових послугах, пов'язаних з транспортом — ремонт автомобілів, мийка тощо вирішує розширити вид діяльності і поруч відкриває авторемонтну май-

стерню. Було б безглуздо стосовно цього виду діяльності використовувати уже існуюче у нього комерційне найменування. Воно б не виконувало своєї ролі, а навпаки було б підставою задуматися, чи сповна розуму власник автомайстерні "Смачніше ніж у тещі" і напевно приходили б до висновку, що безпечніше буде відмовитися від його послуг і пошукати іншого підприємця з аналогічними послугами. Розуміючи таку ситуацію, підприємець обере іншу більш підходящу назву, наприклад, "На всі руки майстер" чи "Надійність" тощо. В такій ситуації в підприємця буде вже два комерційних псевдоніми, які він буде використовувати в різних сферах діяльності. Кожен з них буде використовувати роль комерційного найменування стосовно певного виду діяльності підприємця.

Таким чином, на підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що як комерційне найме-

нування може бути використано як найменування юридичної особи чи ім'я фізичної особи-підприємця, так і комерційний псевдонім, тобто інше позначення, яке використовується для вирізнення особи в сфері підприємництва. До того ж у випадку, коли підприємець займається різними видами бізнесу він може мати кілька комерційних найменувань.

Звичайно, в межах однієї статті неможливо вирішити всі питання стосовно комерційних найменувань, а тому проведене дослідження може бути підґрунтям для подальших наукових пошуків у цій сфері. ♦

Список використаних джерел:

1. Бошицький Ю.Л., Козлова О.О., Андросчук Г.О. Комерційні найменування: основні правові аспекти. Науково-практичне видання / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. — К.: ТОВ "Видавництво "Юридична думка", 2006. — 216 с.
2. Гаврилов Э.П. Авторское право. Издательские договоры. Авторский гонорар. — М.: Юрид. лит., 1988. — 176 с.
3. Правова охорона комерційних позначень в Україні: Проблеми теорії і практики. Збірник наукових статей / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка, Ю.Л. Бошицького. — К.: Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України; ТОВ "Видавництво "Юридична думка", 2006. — 638 с.
4. Слободян С. Про право на творчий псевдонім // Інтелектуальна власність. — 2007. — № 11. — С. 8.
5. Heinrich, Irmgard. Firmenwahrheit und Firmenbestandigkeit. — Hamburg: Dr. Bertram AuBenwirtschafts-Verlag, 1982. — 293 s.